

Η είδηση του θανάτου της Ταμάμα, μεταδόθηκε αστραπιαία σε Ευρώπη, Αμερική και Αυστραλία. Συγκινητικές οι αντιδράσεις, από όλες τις γωνιές της γης, από όλους όσους διάβασαν και γνώρισαν την ηρωίδα. Από το πλήθος των τηλεφωνημάτων και επιστολών, κατ' επιλογήν παραθέτω ορισμένα αποσπάσματα, που αφορούν την έκφραση των συναισθημάτων τους, για την ιστορία της Ταμάμα, το βιβλίο της οποίας κυκλοφόρησε πριν από τον θάνατο της.

«Σας συγχαίρουμε εγκάρδια για το βραβείο και ευχόμαστε η προσπάθεια σας μαζί με την κοινή προσπάθεια Ελλήνων και Τούρκων πολιτών, που επιθυμούν την Ειρήνη, την Φιλία, την Συνεργασία, με ειρηνική και δίκαιη επίλυση των μεταξύ των δύο χωρών προβλημάτων, να μην αργήσει να ευδοκιμήσει».

(Γραμματεία ABDI ΙΡΕΚCI, υπό την αιγίδα των Ηνωμένων Εθνών).

«Αισθάνομαι ευγνωμοσύνη στον αγαπητό μου Γεώργιο Ανδρεάδη, γιατί με την “ΤΑΜΑΜΑ” μας προσέφερε μια συγκλονιστική μαρτυρία του δράματος των Ελλήνων του Πόντου. Αισθάνομαι προνομιούχος, γιατί στην Παναγία Σουμελά, τέλεσα την νεκρώσιμη ακολουθία της, πάνω σε μια χούφτα χώμα, επιφορτίζοντας τον συγγραφέα, με το ιερό καθήκον, να το μεταφέρει στον τάφο της, στην Άγκυρα. Αιωνία της η μνήμη».

(Αρχιμ. Παύλος Αποστολίδης, Ηγούμενος Πανελλην. Ιερού Ιδρύματος Ιεράς Μονής Παναγίας Σουμελά, Καστανιά Βεροίας)

«Διαβάζοντας το εκλεκτό σας βιβλίο, “ΤΑΜΑΜΑ”, θέλω να σας συγχαρώ, γιατί αποκαλύψατε μια από τις πολλές συγκινητικές και ταυτόχρονα τραγικές ιστορίες του κουρασμένου Ελληνισμού, που διατήρησε το ήθος και το υψηλό φρόνημα, που η παράδοση και η Ορθοδοξία του εκληροδότησε. Γραμμένο σε γλαφυρότατη γλώσσα και με απαθές ύφος, φανερώνει την πίστη του συγγραφέως, ότι οι λαοί δεν έχουν πρόβλημα να συμβιώσουν κάτω από τον κοινό ήλιο».

(Αρχιμ. Μάξιμος, καθηγούμενος Ιεράς Μονής Αγίου Διονυσίου του εν Ολύμπω)

«... Αυτό το βιβλίο με την ιστορία της Ταμάμα του Πόντου, ήταν καταπληκτικό. Έκλαψα με λυγμούς, ήταν πολύ-πολύ ωραίο...».

(Γέρων Γεράσιμος Αγιοπαυλίτης)

«... Θερμάς οφείλομεν τας ευχαριστίας δια την ευγενή και άμεσον αποστολήν των δύο βιβλίων “ΟΙ ΚΛΩΣΤΟΙ” και “ΤΑΜΑΜΑ”, σχετικών με τον ελληνορθόδοξον και ευλογημένον ποντιακόν λαόν, η ανάγνωσις των οποίων επλήρωσε τας μεν καρδιάς μας βαθείας συγκινήσεως, τους δε οφθαλμούς μας πολλών δακρύων...».

(Γερόντισσα ΝΙΚΟΔΗΜΗ Μοναχή, Καθηγουμένη Ιερού Κοινοβίου
Ευαγγελισμού ΟΡΜΥΛΙΑ)

«... Δεν είμαι Πόντιος. Και όμως έκλαψα και συγκινήθηκα πολύ από την ιστορία της Ταμάμα. Ίσως να μου θύμισε, υποσυνείδητα, τον καημό και το μαρτύριο του κάθε έλληνα μετανάστη. Έφυγα μικρός από ένα χωριό της Καρδίτσας και ζω εδώ στην Αμερική. Κάθε ξενητεμένος κρύβει στην ψυχή του και στην καρδιά του μια ΤΑΜΑΜΑ...».

(Ιερεύς Θεοφάνης Νικόπουλος, ΟΧΑΪΟ ΗΠΑ)

«... Σας ευχαριστώ πάρα πολύ για την συγκίνηση και την εμπειρία, που μου προσφέρατε, από την ανάγνωση του βιβλίου ΤΑΜΑΜΑ, η αγνοούμενη του Πόντου. Αυτή την εποχή, που κάθε ελληνική συνείδηση συγκλονίζεται από την εθνική δοκιμασία του Ελληνισμού, η περίπτωση της Ταμάμα, έρχεται να επιβεβαιώσει, πως η ψυχή και η πνευματική δύναμη μιας ηρωίδας του Ελληνισμού, υπάρχουν και μας οδηγούν, σε μια ειρηνική αντίσταση, για την υπεράσπιση των ιδεωδών του Έθνους μας. Οι φωτογραφίες της Ταμάμα, από την παιδική και ώριμη ηλικία της, δεν έχουν καμμία διαφορά χρόνου, γιατί η έκφραση των ματιών της περιέχει έναν κόσμο που δεν πεθαίνει. Η περιγραφή της μ' έκαμε να συγκλονισθώ και να σκεφθώ πως είναι δυνατόν, μέσα από την Τέχνη του Θεάτρου, του κινηματογράφου ή της τηλεόρασης, να μπορεί να ξαναζωντανέψει αυτή η γυναίκα και μαζί της μια σκληρή εποχή δόξας και καρτερίας των Ποντίων, που δεν έχουμε φροντίσει όσο τους αξίζει. Τα όσα υπέφεραν οι Πόντιοι και άλλοι ακρίτες του Ελληνισμού, δεν τα γνωρίζουμε, διότι δυστυχώς δεν προβλήθηκαν όσο έπρεπε με όλα τα μέσα της Τέχνης. Χάρις σ' αυτόν τον κόσμο, η Ελλάδα μπορεί να ελπίζει, ότι ο πολιτισμός διατηρείται χωρίς σύνορα προς όλες τις Ηπείρους. Σας εύχομαι να έχετε φώτιση και υγεία και να μας προσφέρετε και άλλα κείμενα χαράς και δημιουργίας από την ζωή και τα έργα των Ποντίων αδελφών μας...».

(Άννα Συνοδινού, ηθοποιός)

«... έρχεται το βιβλίο TAMAMA, με τις πανανθρώπινες αξίες και τα μηνύματα, που βγαίνουν μέσα από το βιβλίο αυτό και διευρύνονται για την οικουμενικότητά τους. Σκοτεινές δυνάμεις δημιούργησαν τον απάνθρωπο χωρισμό των ανθρώπων. Αυτό είναι το μήνυμα του βιβλίου TAMAMA...»

(Λάζος Τερζάς, ηθοποιός)

«... Εξάίρετο το πόνημα σας TAMAMA. Θαυμάσιο ως αφήγημα. Αξιόλογα τα συμπεράσματα και ευρείας πολιτικής εμβλεείας νοήματα. Συγχαρητήρια...».

(Ισαάκ Νικ. Λαυρεντίδης, τ. Αντιπρ. της Βουλής)

«... Κατ' εντολήν της Αυτού Αγιότητας του Πάπα της Ρώμης, Ιωάννου Παύλου ΙΙ, σας συγχαίρω δια το σπουδαίο σας έργο TAMAMA , με το οποίον φέρατε εις φως την δραματική πλευρά της τραγωδίας των Χριστιανών εις την Ανατολήν».

(Υπουργείον Εξωτερικών Βατικανού, Πρέσβης Π. Σάρδι)

«Στα παιδικά μου χρόνια, μου είχαν εμπιστευτεί ένα “μυστικό”, που έμοιαζε με λυπητερό παραμύθι: Την ιστορία ενός κοριτσιού, που χάθηκε στον διωγμό του ποντιακού ελληνισμού, από τις πανάρχαιες εστίες του. Πώς χάθηκε; ρωτούσα. Την σκότωσαν; Την κλέψανε; Όχι. Χάθηκε... Η απορία μου έμελλε να λυθεί χρόνια αργότερα, όταν έφτασε στα χέρια μου η TAMAMA. Κουρελιασμένα και νηστικά τα παιδιά, που βρίσκονταν στα εξαθλιωμένα κοπάδια των προσφύγων, φώλιαζαν κάποτε σε σπλαχνικά τουρκικά σπίτια. Οι τουρκικές οικογένειες, που τα ‘καμαν δικά τους και οι ελληνικές, που τα έχασαν, δεν μιλούσαν πια για το περιστατικό. Ο κίνδυνος, οι θρησκευτικές διαφορές και οι προκαταλήψεις, σφράγιζαν τις ανθρώπινες καρδιές. Η ιστορία, που έφερε στο φως, το βιβλίο του κ. Γ. Ανδρεάδη, η Ταμάμα, που τότε, το 1916, είχε βρει καταφύγιο σε μια τουρκική οικογένεια, αλλά στα γεράματα της άρχισε να μιλάει την μητρική γλώσσα της και να ζητάει να πάει στο χωριό της, έχει πολλά επίπεδα. Κυρίως είναι περίτρανη απόδειξη, πως η ταυτότητα δεν χάνεται ως το τέλος της ζωής.

Ήθελα να επισημάνω όμως και κάτι άλλο. Το ενδιαφέρον του συγγραφέα, όχι απλώς να καταγράψει την ιστορία, αλλά να τη ζήσει, πηγαίνοντας στην Τουρκία να βοηθήσει στην έρευνα και την συνάντηση της Ταμάμα με τις αδελφές της, τις εγκατεστημένες από χρόνια στην Ελλάδα. Αν και ο ίδιος δηλώνει πως δεν είναι δημοσιογράφος, ούτε και συγγραφέας, με το συγκλονιστικό αυτό ντοκουμέντο έβαλε στους επαγγελματίες τα γυαλιά».

(Μαρία Καραβία, συγγραφέας)

«Μέσα από τις σελίδες του βιβλίου αναδύεται όλο το δράμα του Ποντιακού Ελληνισμού, από την αρχή, ως τις ημέρες μας.

Η άκρη του νήματος, φέρνει έως εμάς, στο βολεμένο και αυθάδες νεοελληνικό σήμερα, την ηρωίδα, που ενσαρκώνει η ίδια το εθνικό μας δράμα, νοσταλγός τραγική των παιδικών της αναμνήσεων, που αλλοίμονον αποτελούν την χαμένη πατρίδα της.

Η υπέρβαση της τραγωδίας, όπως δεν την γνωρίζουμε: Η μετά τον Αισχύλο και Ευριπίδη, τραγωδία.

Ο συγγραφέας του βιβλίου, αποτελεί μέρος ο ίδιος του έργου-δράματος. Είναι κάπως σαν ο χορός: Με την Τέχνη του Λόγου του, συστήνει την ψυχογραφική προβολή της ηρωίδας. Γίνεται ραψωδός του πόνου των Ποντίων.

Η εθνικά μελαγχολική διάθεση διάχυτη. Αλήθεια; «Νάχαν τελειωμό τα πάθια και οι καημοί του Ελληνισμού!!».

(Αλέξιος Σαββάκης, Συγγραφέας)

«... Η TAMAMA μας άγγιξε τόσο βαθιά, γιατί ξανάφερε στο νου τη χαμένη μνήμη του ποντιακού ελληνισμού. Ο Γεώργιος Ανδρεάδης, λειτούργησε μυστικά και φανερά σ' αυτή την ιερή διαδικασία. Τόσο ελεύθερα αποστασιοποιημένος από ιδεοληψίες, αλλά τόσο μέσα στην ψυχή ενός λαού.

Χάρη στην TAMAMA, χύσαμε δάκρυα, που χρωστούσαμε εδώ και 70 χρόνια»
(Φωκίων Φουντουκίδης, Δημοσιογράφος Λευκωσία)

«... Σας ευχαριστώ και σας συγχαίρω για τις εκδόσεις σας και την προσπάθειά σας, στην οποία εύχομαι κάθε επιτυχία».

(Κ. Ν. Χατζηπατέρας, Λονδίνο)

«Η αφήγηση της ιστορίας της Ταμάμα, με συγκλόνισε βαθιά. Είναι ένα δείγμα απόδειξης, ότι πέραν και πάνω από κάθε πολιτική ιδεολογία και θρησκευτική διαφορά στους λαούς και ανάμεσα στους ανθρώπους, μόνον η αγάπη και ο ανθρωπισμός κερδίζουν. Εξ άλλου και η μοναδική προϋπόθεση για την κατανόηση ανάμεσα στους ανθρώπους, πέραν φυλετικών διαφορών και συνόρων».

(Χανς Γκύντερ Γκαίκε, Χριστιανός εκ πεποιθήσεως)

«Έσκυψα με περισσό ενδιαφέρον και μελέτησα την TAMAMA. Θερμά συγχαρητήρια σε σας και σ' όλους που προσθέτουν ένα λιθαράκι στην ανέκδοτη Ιστορία του Πόντου».

(Κ. Καμπουρίδης, ιατρός Βέροια)

«Σας συγχαίρουμε δια το έργον σας TAMAMA».

(Γεν. Γραμματεία Αποδήμου Ελληνισμού)

«Μας συγκινήσατε με το βιβλίο σας Η TAMAMA πολύ. Με την αναγγελία του θανάτου της συγκινηθήκαμε διπλά και ξανάλθαν στον νου μας, σαν κινηματογραφικό έργο, όλα όσα στο βιβλίο σας περιγράφετε. Συμμετέχουμε και εμείς στο πένθος για τον θάνατο της, ο οποίος, πάρα πολύ μας λύπησε».

(Μπυλέντ Καραμπαγλή, Κωνσταντινούπολη)

«Θέλω πρώτα απ' όλα να σας πω, ότι συγκινήθηκα πολύ. Η Ταμάμα, με την ανθρώπινη διάσταση, που δίνει στο θέμα, ήταν για μένα μια έκπληξη. Σας ευχαριστώ για την προσφορά σας στην ιστορία του τόπου μας και να είστε σίγουρος ότι το βιβλίο σας έχει πια διαβαστεί από αρκετούς Έλληνες εδώ στην μακρινή Νορβηγία».

(Γιάννης Ταυρίδης, Μπόργκεν Νορβηγία)

«Το διάβασα σ' ένα Σαββατόβραδο. Δεν μπορώ να συνέλθω ακόμη από την συγκίνηση».

(Λεωνίδας Σιδηρόπουλος, Καβάλα)

«Το έργον σας Η TAMAMA είναι όντως αξιολογώτατον πεζογράφημα, πειστικώτατο, αφού αναφέρεται σε πραγματικά γεγονότα και συγκινηκώτατον. Ήδη το διαβάζουν και Ζακυνθιοί, μη Πόντιοι φίλοι μου».

(Ανδρέας Ταταρίδης, Ζάκυνθος)

«Μείναμε άφωνοι, εγώ και η γυναίκα μου, διαβάζοντας την TAMAMA. Δεν ξέρω πότε θα συνέλθουμε από την συγκίνηση που νοιώσαμε»

(Γιάννης Παπαδόπουλος, Αδελαΐδα, Αυστραλίας)

«Το βιβλίο TAMAMA δεν είναι μόνον ιστορικό διήγημα, αλλά και ένα πολύ καλό έργο, προς συμφιλίωσιν των λαών. Το διάβασα με πολύ προσοχή και δεν μπόρεσα να συγκρατήσω τα δάκρυα μου».

(Μιλτιάδης Γραμματικόπουλος, Βέροια)

«Η TAMAMA, με την δραματική της πλοκή, την ακρίβεια των ιστορικών στοιχείων και την όμορφη γλώσσα, παρουσιάζει στα μάτια του αναγνώστη, την πρόσφατη ιστορία του Ποντιακού Ελληνισμού.

Ενώ κλαίς, αναρωτιέσαι, σε τι έφταιξε αυτός ο τίμιος και θεοφοβούμενος λαός και δοκιμάστηκε τόσο απάνθρωπα. Η TAMAMA ας μείνει ένα μνημόσυνο στις χιλιάδες των μαρτύρων μας. Με το βιβλίο αυτό θα πρέπει να εμπλουτιστούν όλες οι βιβλιοθήκες και να γίνουν ενέργειες από το ΥΠΕΞ και το Υπουργείο Παιδείας, ώστε να σταλεί σε όλες τις ξένες βιβλιοθήκες και Διεθνείς Οργανισμούς. Είναι ένα σημαντικό κομμάτι της Ελληνικής Ιστορίας».

(Σωκράτης Παπαδόπουλος, Πτολεμαΐς)

«Το διάβασα μέσα σ' ένα βράδυ και δεν περιγράφεται η συγκίνηση μου».

(Γεώργιος Χρήστου, Στουτγάρδη)

«Η βαθιά ανθρώπινη ιστορία της Ταμάμα, που σε όλα τα ανθολόγια των σχολείων θα πρέπει να περιληφθεί, μας δίνει την μεγάλη πνοή του Χριστιανικού Ελληνισμού, που δεν περιορίζεται, ούτε ορίζεται από τις μεταβαλλόμενες ιστορικές συνθήκες».

(Άγγελος Φωκάς, ποιητής)

«... Υπηρετείς την ιστορική αλήθεια, με αντικειμενικότητα, πατριωτισμό και πείσμα, που μόνο τα συγχαρητήρια μας, προκαλεί, αλλά και τον θαυμασμό μας. Έναν θαυμασμό που μεγαλώνει, από το γεγονός, ότι καταφέρνεις να τα παντρέψεις με το πλήθος των φιλειρηνικών μηνυμάτων, τα οποία, αβίαστα, αυθόρμητα και φυσιολογικά βγαίνουν από κάθε σελίδα του έργου σου...».

(Παναγιώτης Ψωμιάδης, βουλευτής)

Στις 15.7.1996 έλαβα δεύτερη επιστολή από τον Αρχιεπίσκοπο Αμερικής.

«... Σας ευχαριστώ δια το τελευταίο γράμμα σας. Θρηνώ κι εγώ μαζί σας, για τον θάνατον του Θόδωρου. Ας τον αναπαύσει κοντά του ο Θεός, που “γνωρίζει

καρδίας και νεκρούς”. Ευχαριστώ ακόμη για την φροντίδα σας μετά θάνατον. Εσάς σας πρέπει εθνική αναγνώριση. Εύχομαι να σας δοθεί.

Μετά πολλής αγάπης Χριστού και θερμάς ευχάς
+ Ο Αμερ. Ιάκωβος

Η τελευταία επιστολή μου εστάλει από τον κ.κ. Ιάκωβο στις 4.7.98.

«Με ευγνώμονα καρδία σας ευχαριστώ για την τελευταίαν προσφορά του ΑΡΙΣΤΟΥΡΓΗΜΑΤΟΣ ΣΑΣ ΤΗΣ ΤΟΛΙΚΑΣ.

Δεν γνωρίζω αν ευρέθησαν άλλα στοιχεία της άτυχης Τολίκας. Εύχομαι να ευρεθούν εις χαράν όλων. Ελπίζω να τύχη το έργον σας επιβραβεύσεως από την Ακαδημείαν.

Με αγάπην + ο. τ. Αμερικής

«... Σας ευχαριστώ επίσης, που μου στείλατε τα βιβλία σας ΚΡΥΠΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ και ΤΑΜΑΜΑ, στ’ αγγλικά, τα οποία τόσο δραματικά ζωγραφίζουν την τραγική εικόνα αυτού του ευγενικού εξόριστου κομματιού του Ελληνισμού. Και τα δύο βιβλία σας με βοήθησαν να διαπιστώσω τις αιτίες για την υπάρχουσα απέραντη διασπορά των εκποπισθέντων Ποντίων και πράγματι με δίνουν κουράγιο να εργαστώ πιο σκληρά για την βελτίωση των συνθηκών ζωής για τους Ποντίους αδελφούς και αδελφές μας...

Με πατριωτικούς χαιρετισμούς»
Άντριου Α. Άθενς, πρόεδρος ΣΑΕ

«... Εκφράζοντας και τα συναισθήματα των συναδέλφων μου καθηγητών, θέλω να σας συγχαρώ, για το τεράστιο εθνικό σας έργο και να σας ευχαριστήσω θερμά για την δωρεά των βιβλίων σας στην βιβλιοθήκη του Σχολείου μας.

Λυπούμαι μόνον που ο καλλιτέχνης του ποντιακού συμπλέγματος στην οδό Ερμού της Θεσσαλονίκης, απέναντι από την Αγία Σοφία, δεν προέβλεψε και για σας μια θέση, που τόσο δικαιωματικά σας ανήκει, για την προσφορά σας στον Ποντιακό Ελληνισμό και την Πατρίδα...».

Συμεών Αθ. Γιαννιτσάκης Διευθυντής 17ου Γυμνασίου Θεσσαλονίκης

«... Σας πρωτογνώρισα από μια εκπομπή της ΕΡΤ 3, σχετικά με την ΤΑΜΑΜΑ και τις ελληνοτουρκικές σχέσεις. Με εντυπωσίασε και με συγκίνησε η καθαρότητα της σκέψης σου, το πάθος σου για την παγκόσμια φιλία και ειρήνη.

Αμέσως προμηθεύτηκα τα βιβλία σας και τα διάβασα την ίδια μέρα, σαν μια ρουφηξιά. Θεώρω με και μένα στους αδελφούς σου...».

Λεωνίδας Παφίτης, Λευκωσία

«... Με το έργο σας κρατάτε άσβεστον την μνήμην του Ποντιακού Ελληνισμού... Αν υπήρχαν πολλοί σαν και εσάς είμαι βέβαιος ότι οι γνώσεις μας για τον Μικρασιατικό Ελληνισμόν θα ήσαν πολύ καλύτερες. Είστε άξιος συγχαρητηρίων».

Κ. Γκαρμάτης, Αθήνα

«... Συναισθήματα άφραστης χαράς και βαθιάς συγκίνησης με διακατέχουν, τώρα που κρατώ τα δύο τελευταία σας βιβλία. Ιδιαίτερα η ΤΑΜΑΜΑ στην ποντιακή, ήταν για εμένα μια ευχάριστη έκπληξη. Ένα μεγάλο "Εύγε", σου ανήκει δικαιωματικά...».

Σταύρος Α. Παπαδόπουλος Ποιητής-Λογοτέχνης

«... Θέλω να σας συγχαρώ για την προσφορά σας υπέρ της φιλίας και της ειρήνης ανάμεσα στους λαούς της Ελλάδας και της Τουρκίας. Είμαι Μουσουλμάνος από την Δυτική Θράκη και ανήκω στην μειονότητα, αλλά ζω τώρα στην Πόλη... Ξέρω ότι όλοι δεν διαβάζουν βιβλία, αλλά είμαι βέβαιος ότι και όποιος Τούρκος σας διαβάσει, δεν θα μείνει ανεπηρέαστος από τις ωραίες ιδέες και τα υψηλά σας μηνύματα. Εγώ πάντως σας ευχαριστώ, και ζητώ συγγνώμη, γιατί ένοιωσα από μέσα μου την ανάγκη να σας γράψω αυτό το γράμμα. Γειά σας».

Ισμαήλ Μεμέτ Κωνσταντινούπολη

«... Σας είδα στην συγκινητική εκπομπή της δορυφορικής ΕΡΤ 3, με θέμα την Ταμάμα, την οποία και φρόντισα να προμηθευτώ. Ομολογώ ότι με κατασυγκινήσατε. Όταν διάβασα και το βιβλίο σας Ο ΘΟΔΩΡΟΝ, η συγκίνηση μου κατέστη αβάστακτος, διότι μέσα στο βιβλίο υπήρχε πλήθος φωτογραφιών, του πατέρα μου και άλλων συγγενών μας, που ζούσαν στην Τραπεζούντα πριν την καταστροφή... Το βιβλίο αυτό μούσκεψε από τα δάκρυα μου... Σας ευχαριστώ και σας συγχαίρω».

Γ. Ορφανίδης, Μαδρίτη

Και ακολούθησαν από τότε μέχρι σήμερα πάνω από 2500 επιστολές, από όλα τα σημεία του κόσμου, μ' εκφράσεις συμπόνοιας και συμπάθειας, κυρίως των ομογενών μας, για το δράμα και γενικά την τραγωδία του Ελληνισμού. Ασφαλώς

ήταν αδύνατον να καταγραφεί ο αριθμός των τηλεφωνημάτων, με τα οποία άγνωστοι μου άνθρωποι ήθελαν να εκφράσουν την συγκίνησή τους. Και ήσαν τηλεφωνήματα από κάθε γωνιά της γης.

Εκείνο όμως, που ποτέ μου δεν θα μπορούσα, ούτε να φαντασθώ, αλλά ούτε και να ονειρευθώ, είναι το πλήθος και το πάθος των επιστολών και των τηλεφωνημάτων, με τα οποία κυριολεκτικά βομβαρδίστηκα, από τον βιβλιόφιλο λαό της γειτονικής Τουρκίας, μόλις το βιβλίο «ΤΑΜΑΜΑ» κυκλοφόρησε στα τουρκικά. Τόσο πάθος ψυχικής σύμπνοιας και τόσος πλούτος ψυχικής έκφρασης, δεν ήταν δυνατόν να προβλεφθούν. Οι επιστολές ξεπέρασαν σε αριθμό τις 1.300. Ούτε ένα γράμμα αρνητικό. Και όλα αυτά μέσα στο γνωστό, άκρως επικίνδυνα αρνητικό πολιτικό σκηνικό, μέσα στο οποίο, υποχρεούνται οι δύο λαοί μας να ζουν τα τελευταία ιδίως πενήντα χρόνια. Και εδώ ο αριθμός των τηλεφωνημάτων δεν ήταν δυνατόν να καταγραφεί. Από κίνητρα αυθορμητισμού, εγκρίνοντας την τουρκική έκδοση, δήλωσα, ότι παραιτούμαι των συγγραφικών δικαιωμάτων από την τουρκική έκδοση, τα οποία δικαιώματα εκχωρώ στην Επιτροπή Αναστήλωσης της Ιστορικής Μονής εν Πόντω. Η δήλωση αυτή αναγράφεται στο εσώφυλλο της τουρκικής έκδοσης. Ποτέ μου δεν θα προσδοκούσα, ότι η πράξη αυτή θα συγκινούσε τόσο πολύ, ανθρώπους αλλοεθνείς και αλλόπιστους. Η τουρκική έκδοση ξεπέρασε σε αριθμό βιβλίων, το σύνολο όλων των βιβλίων μου, σε όλες τις άλλες γλώσσες; συμπεριλαμβανομένης και της ελληνικής. Αποτελεί δε το BEST SELLER στην γειτονική χώρα, για ξένο βιβλίο, που κυκλοφορεί σε τουρκική μετάφραση.

«... Είμαι κι εγώ ένα άτομο, που ψάχνει, όπως εσείς, τις ρίζες του και το παρελθόν του. Αυτός είναι και ο λόγος που είμαι θερμός θαυμαστής των βιβλίων σας. Τιμή μου, που σας γνώρισα στην Έκθεση Βιβλίου της Σμύρνης και να κουβεντιάσω μαζί σας. Ελπίζω να με θυμάσθε. Σας είχα εξηγήσει το μέγεθος της επίδρασης, που είχε πάνω μου η ιστορία της Ταμάμα. Και οι δικοί μου παππούδες ήρθαν σε παιδική ηλικία το δύσκολο και μακρύ ταξίδι από τα Σκόπια, μέσω Θεσσαλονίκης στην Τουρκία.

Στο σύντομο χρονικό διάστημα της κουβέντας μας, συζητήσαμε σαν δύο άνθρωποι, που ζουν πάνω στον ίδιο ευλογημένο γεωγραφικό χώρο και βιώνουν τις μεγάλες πίκρες εξαιτίας κάποιων και τονίσαμε την μεγάλη σημασία της ειρήνης και της αδελφοσύνης.

Ο χρόνος που πέρασε και η ρουτίνα δεν κατάφερε να σβήσει από την μνήμη μου την ιστορία της Ταμάμα. Αντιθέτως το βιβλίο βρίσκεται στο προσκέφαλό μου

και το διαβάζω ξανά και ξανά, με κάθε τόσο και μεγαλύτερη προσοχή και πάντα με σφιγμένη την καρδιά.

Είμαι διευθυντής παραγωγής στην Τουρκική κρατική τηλεόραση TRT της Σμύρνης, από το 1988. Το έργο σας TAMAMA εμπεριέχει γραφή κινηματογραφική. Δεν γνωρίζω εάν έχετε κάνει κάποια προετοιμασία για κινηματογράφηση και χωρίς να το έχω καθόλου προγραμματίσει και χωρίς να με παρεξηγήσετε, επιθυμώ να σας γράψω το πόσο θα επιθυμούσα να υπάρχει και το δικό μου όνομα κάτω από μια τέτοια παραγωγή. Και το λέω αυθόρμητα, χωρίς καμμία άλλη σκέψη, για οποιοδήποτε κέρδος. Μοναδικό μου μέλημα αποτελεί να αποδοθεί αυτή η ιστορία κινηματογραφικά στον κόσμο, γιατί ο κινηματογράφος είναι το πιο δραστικό μέσο εξιστόρησης στον αιώνα μας...».

Ισμαήλ Ραγκίπ Γκετσμέν, Σμύρνη

«... Είμαι μια κοπέλα 16 χρονών από την Τουρκία, μαθήτρια σε ιδιωτικό σχολείο ξενόγλωσσο. Αιτία που σας έγραψα, ήταν το βιβλίο σας ΟΙ ΚΡΥΠΤΟΧΡΙΣΤΙΑΝΟΙ. Ένα θαυμάσιο βιβλίο.

Μιλάτε για μουσουλμάνους τούρκους, που στην πραγματικότητα ήσαν χριστιανοί και έλληνες. Είναι πράγματι και δύσκολο και επικίνδυνο να κρύβεται κανείς και να προσεύχεται. Θα χαρώ μια μέρα να σας γνωρίσω από κοντά...».

Μεράλ Μπεκτάς, Κωνσταντινούπολη

«... Ευλικρινά δεν ήλπιζα ότι θα απαντήσετε στο γράμμα μου. Η απάντηση σας με επηρέασε βαθιά και με συγκίνησε, σε βαθμό που αδυνατώ να εκφράσω. Όπως εσείς επηρεάζεσθε από κάθε φωνή που φθάνει στα μέρη σας από την Μαύρη Θάλασσα, έτσι κι εγώ με κάθε είδηση που φθάνει εδώ, αναπολώ τις αναμνήσεις από χαμένους φίλους και συγγενείς μου.

Άραγε τι απέγιναν όλοι αυτοί οι φίλοι και συγγενείς μας, που διώχτηκαν από την πατρίδα;

Χάρηκα που έμαθα ότι θα κυκλοφορήσει τουρκικά το βιβλίο σας ΟΙ ΚΛΩΣΤΟΙ. Στην χώρα μας δεν έγινε καμμία έρευνα γι' αυτούς και για εμένα είναι το πιο σημαντικό γεγονός της ιστορίας μας.

Για το βιβλίο σας ΑΠΟ ΤΟΝ ΜΥΘΟ ΣΤΗΝ ΕΞΟΔΟ, δαισιθάνομαι ότι θα πρέπει να είναι πάρα πολύ σημαντικό. Αυτό το βιβλίο θα το ήθελα σε οποιαδήποτε γλώσσα. Δεν με νοιάζει εάν κατανοώ την γλώσσα του ή όχι. Σημαντικό για μένα είναι το βιβλίο αυτό να στολίζει την βιβλιοθήκη μου... Το χωριό μου είναι έξω από την

Τραπεζούντα. Το όνομα του ήταν Λιβερά. Τώρα το ονόμασαν Γιαζλίκ... Μ' αγάπη και φιλία».

Ηλιάς Καραγκιόζ, Γιαζλίκ-Τραπεζούντα

«... Διάβασα τα βιβλία σας, που κυκλοφορούν στην Τουρκία. Γειά στα χέρια σας. Οι λαοί μας πρέπει να ζήσουν σαν φίλοι και καλοί γείτονες. Ποια άγνοια και παραπλάνηση οδηγεί τους λαούς μας στο μίσος και την εχθρότητα;

Νομίζω ότι εσείς που κατέχετε ιστορική γνώση και την δημοσιοποιείτε, προσφέρετε ένα λιθάρι στα θεμέλια μιας τέτοιας φιλίας. Και εμείς οι απλοί άνθρωποι, τυχαίνει να έχουμε συμπτωματικά, εμπειρίες στην ζωή, που αν τις γνωρίζουν όλοι, τότε υπάρχει ελπίδα να βελτιωθούν οι σχέσεις των δύο λαών μας. Η γνώση μαζί με την εμπειρία έχουν αυτήν την δύναμη.

Θέλω λοιπόν να σας γνωστοποιήσω μια δική μου εμπειρία.:

Το 1989 η μοναχοκόρη ενός αδελφικού μου φίλου, ονόματι Ντιλέκ, ηλικίας 17 χρονών, ετοιμαζόταν για εξετάσεις εισαγωγικές στο Πανεπιστήμιο. Ξαφνικά παρουσίασε λευχαιμία και στην Άγκυρα οι δυνατότητες θεραπείας ήσαν περιορισμένες. Την μεταφέραμε γρήγορα στο Λονδίνο, στο ROYAL FREE HOSPITAL. Στο τμήμα όπου την έβαλαν, ήσαν μόνον αλλοδαποί ασθενείς, απ' όλες τις χώρες του κόσμου. Όλοι οι ασθενείς είχαν και τους συνοδούς. Μάνες, πατεράδες, φίλους, συγγενείς ή και φίλους.

Η λευχαιμία είναι δύσκολη ασθένεια με μακροχρόνια θεραπεία. Ο ασθενής έχει την ανάγκη για συνεχή σωματική και ψυχική συμπαράσταση και βοήθεια...

Στο Νοσοκομείο αυτό χωρίς καμμία εντολή ή προσunenνόηση, ήταν να θαυμάζει κανείς την συνεργασία ασθενών και συνοδών, ανάμεσα σ' Έλληνες και Τούρκους. Χωρίς καμμία γλωσσική διευκόλυνση. Φροντίζαμε τους ασθενείς, όταν έβγαιναν οι συνοδοί για ψώνια ή όταν γυρίζαμε από διακοπές στην Πατρίδα, είμασταν φορτωμένοι, Έλληνες και Τούρκοι, με δώρα μεταξύ μας. Γιατί δεν γινόταν το ίδιο ανάμεσα σ' εμάς και τους ασθενείς ή συνοδούς από τις άλλες χώρες;...

Και ξαφνικά η κατάσταση της μικρής Ντιλέκ χειροτέρευσε. Ο Καθηγητής είπε, ότι χρειάζεται μεταμόσχευση μυελού. Περιμέναμε για πλάσμα και η απάντηση αργούσε. Το πλάσμα δεν είναι σαν το αίμα. Στο πλάσμα των ανθρώπων η συμβατότητα είναι μια στο εκατομμύριο. Στην ανησυχία μας ο καθηγητής είπε, ότι εάν η Ντιλέκ είχε αδέρφια ίσως, είχε πιθανότητα να βρεθεί κατάλληλο πλάσμα. Η μόνη ελπίδα, είπε ο καθηγητής, να βρεθεί κατάλληλο πλάσμα είναι στην Ελλάδα και

στην Τουρκία. Και ενώ περιμέναμε το πλάσμα από την μοναδική στον κόσμο Τράπεζα Πλάσματος της Αμερικής, η Ντιλέκ μας, πέθανε μέσα στα χέρια μας.

Θα ήθελα να ρωτήσω όλους τους Έλληνες και όλους τους Τούρκους, μήπως θα χρειαστεί μια Ντιλέκ σε κάθε οικογένεια, για να βάλουν μυαλό οι λαοί μας;...».

Γκέντς Κοϋλού Άγκυρα

«... Σας γνώρισα μέσα από τα βιβλία σας. Σαν Μαυροθαλασσίτη με επηρέασε, που έμαθα τις τραγωδίες και τις παλινωδίες της πρόσφατης μας ιστορίας, μέσα από τα μάτια ενός αντικειμενικού και διαισθητικού Ποντίου, όπως είστε εσείς. Μου είναι αδύνατον, όχι ν' αποδεχτώ, αλλά και να κατανοήσω ακόμη τις θρησκευτικές και εθνικές πιέσεις που έγιναν μέσα στην Οθωμανική Αυτοκρατορία.

Είμαι 21 χρονών φοιτητής στην Πόλη και η οικογένεια μου κατάγεται από την Μαύρη Θάλασσα, αλλά τώρα ζει στα Μουδανιά. Εγώ καιρό τώρα ψάχνω τις ρίζες μου, αλλά τα ιστορικά και πολιτιστικά μας βιβλία, που είναι σχετικά με την Μαύρη Θάλασσα, είναι φυλακισμένα μέσα στις ιδιαίτερα στενές και γεμάτες προκαταλήψεις αντιλήψεις της επίσημης κρατούσης κρατικής ιδεολογίας. Όλα έχουν απλοποιηθεί, λες και δεν υπήρχαν άλλοι άνθρωποι στον Πόντο. Λες και δεν υπήρχε καμία συναλλαγή ανθρώπινη, κοινωνική, πολιτιστική και θρησκευτική, ανάμεσα σε τούρκους και έλληνες κατοίκους της Μαύρης Θάλασσας.

Σύμφωνα με τα δικά μας βιβλία, οι Τούρκοι κατέλαβαν την Τραπεζούντα και από τότε μόνον αυτοί υπάρχουν στον χώρο εκείνο. Κανένας λόγος δεν γίνεται για τους ρωμηούς, πραγματικούς κατόχους της περιοχής και όταν σύντομα αναφέρονται, τότε είναι μια μικρή καταστροφική μειονότητα.

Με τα βιβλία σας τα έμαθα όλα. Τώρα ξέρω τι έγινε. Θα ήθελα να σας αναφέρω ένα βασικό μου πρόβλημα. Η ποντιακή διάλεκτος στον Πόντο τελεί υπό εξαφάνιση. Εάν εξαφανιστεί ολότελα, τότε πλήρες σκοτάδι θα καλύψει την ιστορική περίοδο του τόπου. Η λύρα και τα ποντιακά τραγούδια λιγοστεύουν. Στείλτε μου με αντικαταβολή όσα βιβλία υπάρχουν σχετικά με την Ιστορία μας...».

Γκ. Γκ., Μουδανιά

«... Είμαι φοιτητής στο Πολυτεχνείο της Τραπεζούντας. Από τα βιβλία σας έμαθα την ιστορία των προγόνων μας. Εδώ στην Μαύρη Θάλασσα βρίσκεται εν εξελίξει μια κοινωνική επανάσταση και κάποια μέρα τα βιβλία σας, θα θεωρηθούν τα θεμέλια αυτής της επανάστασης. Πιστεύω, ότι το έργο σας θα βρει ανταπόκριση από την μελλοντική πολιτιστική ταυτότητα της Μαύρης Θάλασσας.

Θέλω να μάθω πολλά ακόμη για την Αυτοκρατορία του Πόντου και για το Βασίλειο του Πόντου. Δώστε μου πηγές να αντλήσω ενημέρωση και πληροφορίες. Γιατί δεν γράφετε και κάτι για τα χωριά μας γύρω από την Τραπεζούντα; Όνειρο μου μια μέρα να αξιωθώ ν' ανέβω στον Όλυμπο...

Εάν δεν σας είναι πρόβλημα, στείλτε μου μια μικρή ελληνική σημαία για το γραφείο μου και άλλη μια για το υπνοδωμάτιό μου. Στείλτε τα στην διεύθυνση μου, αλλά βάλτε τα μέσα σε χοντρό πακέτο...».

Αλπ. Ιμπ. Τραπεζούντα